

Turinys

Kaip naudotis vadovėliu?	4
Vadovėlį papildantis mokymo komplektas	5
1. Istorijos mokslas	6
2. Istorijos šaltiniai ir tyrimai	10
3. Laikas ir erdvė istorijoje	14
I Žmonijos priešistorė ir pirmosios civilizacijos	18
1.1 Žmonijos priešistorė	20
1.2 Pirmosios civilizacijos	24
1.3 Pirmųjų civilizacijų religijos. Kultūros laimėjimai	28
Skyriaus santrauka	32
Ruošiuosi egzaminams	34
II Antikos civilizacijos	36
2.1 Senovės Graikija: nuo Kretos civilizacijos iki Aleksandro Makedoniečio imperijos	38
2.2 Senovės Graikijos kultūra	43
2.3 Senovės Romos valstybė	47
2.4 Romėnų civilizacijos kultūros palikimas	52
2.5 Krikščionybės atsiradimas	56
Skyriaus santrauka	60
Metodas. Kaip nagrinėti istorijos schemas?	62
Ruošiuosi egzaminams	64

III Lietuvos priešistorė	66
3.1 Ūkio raida	68
3.2 Nuo baltų iki lietuvių tautos susidarymo	72
3.3 Visuomenė ir dvasinis pasaulis	76
Skyriaus santrauka	80
Ruošiuosi egzaminams	82
IV Ankstyvieji viduramžiai Europoje	84
4.1 Bizantijos imperija	86
4.2 Arabai ir islamo atsiradimas	90
4.3 Krikščionybės plitimas Europoje	94
4.4 Karolio Didžiojo imperija ir Europos valstybių kūrimasis	98
Skyriaus santrauka	102
Metodas. Kaip nagrinėti kontūrinį žemėlapi?	104
Ruošiuosi egzaminams	106
V Brandieji ir vėlyvieji viduramžiai Europoje	108
5.1 Feodalizmas ir luominė viduramžių visuomenė	110
5.2 Viduramžių valstybė: nuo feodalinio susiskaldymo iki centralizacijos	114
5.3 Katalikų bažnyčios galia viduramžiais	118
5.4 Kryžiaus žygiai	122
5.5 Viduramžių Europos ūkis	126
5.6 Viduramžių Europos kultūra	130
Skyriaus santrauka	134
Metodas. Kaip nagrinėti rašytinį šaltinį?	136
Ruošiuosi egzaminams	138
Istorinių asmenybių biografijos	140
Sąvokų žodynas	144

VI Naujųjų laikų pradžia	156
6.1 Didieji geografiniai atradimai	158
6.2 Renesansas	162
6.3 Reformacija	166
6.4 Katalikų bažnyčia atsinaujina	170
6.5 Naujųjų laikų pradžios Europos ūkis ir visuomenė ...	174
Skyriaus santrauka	178
Metodas. Kaip nagrinėti vaizdinius istorijos šaltinius?	180
Ruošiuosi egzaminams	182
VII Nuo absoliutizmo iki revoliucijų	184
7.1 Naujųjų laikų pradžios Europos valstybės	186
7.2 Apšvietos epocha	191
7.3 Jungtinių Amerikos Valstijų įkūrimas	195
7.4 Didžioji Prancūzijos revoliucija	199
Skyriaus santrauka	204
Ruošiuosi egzaminams	206

VIII Viduramžių Lietuva	208
8.1 Lietuvos valstybės įkūrimas	210
8.2 Gediminaičių Lietuva	214
8.3 LDK valdant Jogailai ir Vytautui	219
8.4 LDK personalinių unijų su Lenkija laikais	224
8.5 Luominės visuomenės susidarymas LDK	228
8.6 Kultūros ir ūkio pokyčiai priėmus krikščionybę	232
Skyriaus santrauka	236
Metodas. Kaip tinkamai konspektuoti?	238
Ruošiuosi egzaminams	240
IX LDK Abiejų Tautų Respublikoje	242
9.1 Abiejų Tautų Respublikos įkūrimas ir valdymas	244
9.2 Abiejų Tautų Respublikos silpnėjimas	249
9.3 Reformacija ir Katalikų bažnyčios reforma LDK	254
9.4 LDK kultūra nuo baroko iki Apšvietos	258
9.5 Valstybės reformos ir Abiejų Tautų Respublikos žlugimas	263
Skyriaus santrauka	268
Metodas. Kaip nagrinėti statistikos duomenis?	270
Ruošiuosi egzaminams	272
Istorinių asmenybių biografijos	274
Sąvokų žodynas	280
Lietuvos valdovai XII–XVIII a.	286

Kaip nagrinėti rašytinį šaltinį?

Vieni iš svarbiausių yra rašytiniai istorijos šaltiniai. Jie leidžia ne tik pažvelgti į tam tikrą praeities laikotarpį ar įvykius, bet ir dažnai atspindi autoriaus ar autorių grupės pažiūras, socialinės aplinkos, buities epizodus. Rašytiniai istorijos šaltiniai skirstomi į pirminius ir antrinius. Pirminiai sudaryti pateikiamų įvykių laikotarpiu, yra tarsi tiesioginiai jų liudininkai. Antriniai sudaryti vėliau, nei juose pateikiami įvykiai ir dažniausiai grindžiami pirminiais šaltiniais.

Šaltinių tematikos grupavimas

Siekiant palengvinti tyrėjo darbą, rašytiniai istorijos šaltiniai skirstomi pagal tekstų rūšis. Žemiau siūloma tematika nėra privaloma, tačiau apima dažniausiai pasitaikančias tekstų rūšis. Vienas šaltinis neretai gali apimti kelias temas (pvz., politizuota literatūra), todėl griežtai klasifikuoti negalima arba pasirenkama vyraujanti teksto rūšis.

Politiniai tekstai (pavyzdžiui: laikraščio straipsnis, seimo nario kalba, partijos programa, manifestas)

Politinis tekstas dažniausiai skiriamas tam tikrai auditorijai. Juo siekiama kokio nors tikslo ir stengiamasi vienaip ar kitaip paveikti skaitytoją. Politiniame tekste informacija išdėstoma glaustai, nuosekliai ir argumentuotai, kartais nurodomi tikslai ar uždaviniai, būdai jiems įgyvendinti. Pabrėžiamas dėmesys to meto aktualijoms.

Teisiniai tekstai (pavyzdžiui: įstatymai, potvarkiai, teismo sprendimai)

Tekstui būdinga teisinio dokumento struktūra. Dažnai nurodoma, kaip reikia elgtis tam tikrais atvejais. Pabrėžiama atsakomybė už nurodymų nesilaikymą.

Asmeniniai tekstai (pavyzdžiui: dienoraštis, laiškas, atvirukas)

Jų autorius nevaržomas griežtų taisyklių, todėl tekstas gali būti padrikas, ne visai logiškas, pasikartojantis. Dažniausiai svarbus teksto autoriui ar su juo susijusiems asmenims. Istorikams ypač svarbus dėl to, kad atskleidžia buities, kasdienybės, tarpusavio santykių detales, kurių beveik nepasitaiko arba jos ne tokios ryškios politiniuose bei teisiniuose tekstuose.

Literatūriniai tekstai (pavyzdžiui: romanas, pjesė, eilėraštis, saga)

Tekstui būdingas įtaigumas, sklandumas, įvairumas. Kaip ir privatūs tekstai, atskleidžia istorines buities, kasdienybės, žmonių tarpusavio santykių detales. Istoriniai duomenys dažnai susipina su vaizduote, tad literatūrinį tekstą reikia itin kruopščiai tirti, lyginti su kitais šaltiniais.

Rašytinio šaltinio nagrinėjimas

Pastaba. Tai vadovėlių autorių siūloma rašytinio šaltinio nagrinėjimo eiga. Ji gali kisti ir priklausyti nuo kitų autorių pateikiamų šaltinių nagrinėjimo reikalavimų, taip pat nuo šaltinio turinio.

1. Bendrieji duomenys apie šaltinį

- Autorius (asmuo, asmenų grupė, organizacija, įstaiga ir kt.)
- Datavimas – laikotarpis/epocha (jei yra nurodyta konkreti data arba remiamasi šaltinyje minimais įvykiais, asmenimis, procesais)
- Šaltinio tipas (pirminis ar antrinis)
- Šaltinio teksto rūšis (politinis, teisinis, asmeninis, literatūrinis)
- Šaltinio tematika (vyraujanti šaltinio tema arba temos, paskirtis)

2. Šaltinio nagrinėjimas

Svarbu: norint išsamiai išnagrinėti rašytinį šaltinį, būtina remtis ne tik jo tekstu, bet ir šaltinio istorinio laikotarpio kontekstu.

- Ką žinai apie šaltinio autorių, jo pažiūras?
- Išsiaiškink tekste minimas asmenybes, įstaigas, organizacijas.
- Pasižymėk nežinomas šaltinio sąvokas, išsiaiškink jas.
- Kokie faktai minimi dokumente? Nustatyk svarbiausius.
- Palygink (jei yra galimybių) šaltinio faktus su to laikotarpio istoriniu kontekstu, kitais šaltiniais. Kas sutampa ir kas skiriasi?

3. Išvados

Svarbu: galutinė išvada ar išvados turi būti argumentuotos, t. y. nurodyta priežastis, kodėl taip manai.

Darant išvadas, reikia atkreipti dėmesį į šiuos klausimus:

- Kokia šaltinio tema?
- Koks jo tikslas?
- Šaltinis objektyvus ar šališkas?
- Kokiam istoriniam laikotarpiui, įvykiui, procesui nagrinėti svarbus šis šaltinis? Į kokius klausimus padeda atsakyti?

Rašytinio šaltinio nagrinėjimo pavyzdys

Grigalious VII sukurto dokumento ištrauka. 1075 m.

Romos bažnyčia įkurta vien tik Dievo.

Vien tik Romos popiežius teisėtai vadinamas viso pasaulio vyskupu.

Tik jis vienas gali šalinti ir skirti vyskupus.

Draudžiama palaikyti ryšius ar būti tuose pačiuose namuose, kur yra atskirtas nuo Bažnyčios žmogus.

Tik jis vienas gali naudoti imperijos ženklus.

Tik popiežiui kunigaikščiai bučiuoja kojas.

Jo titulas yra vienintelis pasaulyje.

Jis gali šalinti imperatorių.

Niekas jam ne teisėjas.

Romos bažnyčia niekad neklydo ir niekad neklys, kaip parašyta Šventajame Rašte.

Pagal kn. Krikščionybės kronika, Vilnius, 1999, p. 139.

1. Bendrieji duomenys apie šaltinį

Autorius: popiežius Grigalious VII nuo 1073 iki 1085 m. Tikrasis vardas *Hildebrandas Bonizi*. Vienas iš įžymiausių popiežių reformatorių, geriausiai žinomas dėl savo vaidmens kovoje prieš Šventosios Romos imperijos valdovą Henriką IV.

Datavimas – laikotarpis/epocha: apie 1075 m. Šiuo laikotarpiu Šventosios Romos imperijos imperatorius ir popiežius varžėsi dėl įtakos. Imperatorius siekė pats skirti aukštus dvasininkus, dalyti titulus, žemės sklypus. O popiežius siekė stiprinti savo autoritetą ir mažinti pasauliečių įtaką Bažnyčiai. Popiežius Grigalious VII ir imperatorius paskelbė vienas kitą nušalinantys nuo valdžios. Galiausiai Henrikas VIII buvo priverstas atgailauti, tačiau kovą dėl valdžios tęsė jo įpėdiniai. Nesutarimai išspręsti 1122 m., kai popiežius ir imperatorius pasirašė sutartį – Vormso konkordatą.

Šaltinio tipas: pirminis šaltinis, nes autorius yra tiesioginis įvykių dalyvis.

Teksto rūšis: galima priskirti prie politinių tekstų, nes dokumente išdėstytos popiežiaus siūlomų reformų nuostatos.

Tematika: popiežiaus valdžia ir jos ribos.

1. Naudokis patarimais ir išnagrinėk pasirinktą istorijos šaltinį.
2. Pateik šaltinio nagrinėjimo ataskaitą klasei ir mokytojui, nurodyk sunkumus, kurių kilo nagrinėjant šaltinį.

2. Šaltinio nagrinėjimas

Šaltinio autorius – griežta tvarka ir Bažnyčios pertvarkymo reformomis garsėjančio Kliuni vienuolyno auklėtinis. Tapęs popiežiumi siekė bažnytinę valdžią iškelti aukščiau už pasaulietinę. Valdžios įgaliojimus valdovai gaudavo tik popiežiaus palaiminti. Neklusnuosius galėjo atskirti nuo Bažnyčios, o jų vasalus atleisti nuo ištikimybės priesaikos.

Sąvokos

Popiežius – Katalikų bažnyčios aukščiausiasis dvasininkas.

Roma – miestas, kuriame įsikūrusi popiežiaus rezidencija.

Romos bažnyčia – turima omenyje Katalikų bažnyčia.

Šventasis Raštas, kitaip – Biblija.

Vyskupas – krikščionių dvasininkas, turintis aukščiausius šventimus, aukščiausią valdžią vyskupijoje ir išimtinę teisę teikti kai kuriuos sakramentus.

Svarbiausi šaltinio teiginiai

Popiežius – vienintelis teisėtas Bažnyčios vadovas.

Popiežiui privalo paklusti pasauliečių valdovai.

Popiežius ir Bažnyčia niekada neklysta.

3. Išvados

Šaltinis atspindi popiežiaus vykdomą politiką, siekį tapti aukščiausiu ne tik religinės, bet ir pasaulietinės valdžios atstovu. Teiginiai „Vien tik Romos popiežius teisėtai vadinamas viso pasaulio vyskupu, tik jis [popiežius] vienas gali šalinti ir skirti vyskupus“ rodo, jog popiežius laikė save aukščiausiu Katalikų bažnyčios dvasininku. Teiginiais „Tik popiežiui kunigaikščiai bučiuoja kojas, jo titulas yra vienintelis pasaulyje, jis [popiežius] gali šalinti imperatorių“ tvirtinama, kad popiežius save laikė ir aukščiausiu pasaulietinės valdžios vadovu. Tuo tarpu teiginiais „Niekas jam [popiežiui] ne teisėjas“ ir „Romos bažnyčia niekad neklydo ir niekad neklys, kaip parašyta Šventajame Rašte“ siekiama įrodyti, jog popiežiaus ir jo vadovaujamos Bažnyčios sprendimai nekritikuotini.

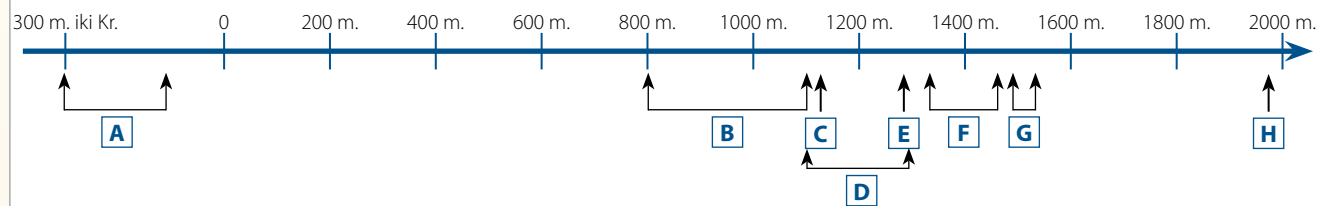
Popiežiaus teiginiai nepagrįsti jokiais argumentais, išskyrus miglotą nuorodą į Šventąjį Raštą. Istorijos tyrimai rodo, jog bandymas įgyvendinti šią politiką baigėsi konfliktu su imperatoriumi. Nors laikinai buvo pripažinta popiežiaus viršenybė, tačiau vėlesni dokumentai (Vormso konkordatas) rodo, jog popiežius ir imperatorius pasiekė kompromisą. Pasaulietinė valdžia negali skirti vyskupų. Šventosios Romos imperatorius gavo teisę dalyvauti vyskupų rinkimuose ir, nesutapus dvasininkų nuomėms, tarti lemiamą žodį.

Ruošiuosi egzaminams

A Kuri raidė laiko juostoje atitinka?

1. Vakarų Europoje susiklosto feodalizmas.
2. Anglijos karalius pirmą kartą sušaukia parlamentą.
3. Didieji geografiniai atradimai.
4. Kubos krizė.

5. Kryžiaus žygiai į Artimuosius Rytus.
6. Šimtmetis karas.
7. Vormso konkordatas.
8. Vyksta pūnų karai.

B Atsakyk į klausimus

1. Kaip viduramžiais vadintas žmogus, suteikęs feodą, o kaip jį gavęs?
2. Kurioje šalyje pirmiausia įsigalėjo feodalizmas?
3. Kuo iš esmės skiriasi feodalinio susiskaldymo ir centralizacijos procesai?
4. Kuris valdovas 1066 m. užkariavo Angliją?

5. Ką reiškia posakis „ėjimas į Kanosą“?
6. Kada kryžininkai nusiaubė Konstantinopolį?
7. Kokias svarbiausias prievoles baudžiauninkai turėjo atlikti savo ponui?
8. Kuris meno stilius Europoje atsirado anksčiau – romanika ar gotika?

C Pažymėk teisingą atsakymą

Viduramžiais Europoje susiklosčiusi sudėtinga žmonių asmeninės tarpusavio priklausomybės ir ištikimybės ryšiais bei žemės nuosavybe pagrįsta santykių vadinama

- A feodalizmu
- B komunizmu
- C kapitalizmu
- D liberalizmu

Kuris iš šių reiškinų skatino centralizuotų valstybių kūrimąsi Vakarų Europoje?

- A Arabų kalifato susikūrimas
- B kariniai normanų antpuoliai
- C miestų kova dėl savivaldos teisių
- D natūrinio ūkio plėtra

Ankstyvaisiais viduramžiais Europos ekonomikoje vyravo

- A sunkioji pramonė
- B vergovė
- C merkantilizmas
- D natūrinis ūkis

Kuris iš šių reiškinų yra būdingas viduramžiams?

- A baroko architektūra
- B klasicizmo architektūra
- C pramonės perversmas
- D universitetų atsiradimas

D Išnagrinėk iliustraciją

1. Ką simbolizuoja iliustracijoje vaizduojami objektai A, B, C, D?
2. Kaip vadinama iliustracijoje atspindima visuomenės tvarka? Kuri visuomenės grupė sudarė gausiausią jos dalį?
3. Kokoje istorijos epochoje ji susiklostė?
4. Ką siekta parodyti objekto A vaizdavimu iliustracijoje?
5. Kokio minėtoje epochoje susiformavusio ketvirto pagal svarbą visuomenės sluoksnio trūksta iliustracijoje?

E Išnagrinėk rašytinį šaltinį

Visi tvirtai pasiryžo paaukoti gyvybę už Kristų. Visoje kariuomenėje nebuvo senio arba ligonio, arba nepilnamečio, kuris nebūtų degęs šventu kovos troškimu; net moterys, užmiršusios savo lytį ir silpnumą, griebdavosi ginklo. Kai priešas pamatė, kad mūsiškiai paėmė sieną, tai metė bokštus bei sienas ir atsitraukė pro siaurus [Jeruzalės] miesto vartus. Ir kiekvienas, įsiveržęs į namus, paversdavo juos savo nuosavybe su viskuo, kas juose buvo, nes dar prieš paimant miestą buvo susitarta, kad, užkariavus jį, kiekvienas galės pasisavinti visiems laikams viską, ką tik spės užgrobti.

1. Kokio istorinio proceso pradžia atspindi šaltinyje?
2. Paaiškink, koks religinis motyvas skatino puolančiuosius vykti į aprašomą miestą.
3. Nurodyk, kas buvo pažadėta puolantiems už Jeruzalės paėmimą.
4. Prieš kokios religijos išpažinėjus kovojo puolantieji?
5. Remkis žiniomis ir šaltiniu, nurodyk istorinio proceso, kurį įvardijai atsakydamas į 1-ąjį klausimą, du padarinius.

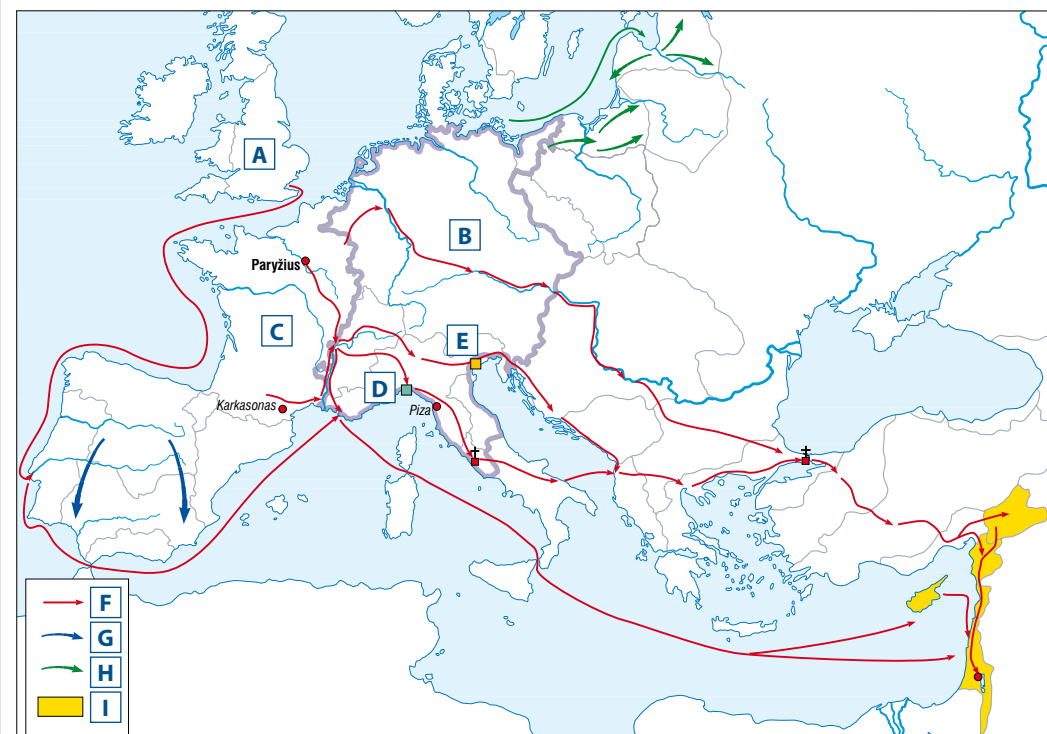
F Nustatyk, kuris teiginys teisingas, o kuris – ne

1. Feodalizmas ir luominė santvarka viduramžiais buvo visame pasaulyje išplitę reiškiniai.
2. Paveldima žemės valda vadinama feodu.
3. Nuo 1302 m. Prancūzijoje šaukiamas luomų susirinkimas, vadinamas Generaliniais luomais.
4. Žana d' Ark padėjo prancūzams pasiekti pergalę Šimtamečiame kare prieš anglus.
5. Kovai su eretikais Katalikų bažnyčia įsteigė specialią teisminę instituciją – simoniją.
6. 1097 m. Bažnyčios susirinkime Klermone popiežius Urbonas II pakvietė krikščionis iš musulmonų atsikovoti Palestinos.
7. Viduramžiais Europos pirkliai jungėsi į sąjungas – cechus.
8. XI a. pab. Europos miestuose atsirado pirmieji universitetai.

G Išnagrinėk kontūrinį žemėlapij

1. Kuri raidė atitinka žemėlapyje pavaizduotas valstybes ir miestus:
Šv. Romos imperiją, Prancūziją, Angliją, Veneciją, Genują.

2. Nurodyk, kuris sutartinis ženklas atitinka katalikiškosios Europos ekspansijos kryptis:
kryžiaus žygiai į Palestiną, rekonkista, kryžiaus žygiai prieš pagonis baltus, kryžininkų valstybės Palestinoje.
3. Naudokis internetu, biblioteka ir įvardyk iliustracijose matomus viduramžių architektūros objektus, priskirk juos žemėlapyje pažymėtam miestui.

1. Lietuvos valstybės įkūrimas

- Kurdamas valstybę baltų gentys atsiliko nuo kaimynų – IX a. Kijevo Rusijos valstybę įkūrusių rytų slavų, X a. Lenkiją – lenkų.
- Žemių konfederacijų atsiradimas tapo lemiamu žingsniu į vientisą Lietuvos valstybę.
- Baltų kaimynai, Romos popiežiaus ar Bizantijos skatinami, siekė pakrikštyti baltus. Nepavykus pakrikštyti taikiai, popiežiai griebėsi prievartos – ėmė skelbti kryžiaus žygius.
- Grėsminga Kryžiuočių ir Kalavijuočių ordinų kaimynystė paspartino Lietuvos valstybės vienijimą. Apie 1240 m. Mindaugas suvienijo visas lietuviškas žemes ir įkūrė Lietuvos valstybę – Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę (LDK).
- Nepalankių politinių aplinkybių verčiamas Lietuvos valdovas mainais už taiką Livonijos ordinui sutiko krikštytis. 1253 m. liepos 6 d. Vilniaus katedroje Mindaugas iškilmingai vainikuotas Lietuvos karaliumi. LDK tapo popiežiaus ir Europos valdovų pripažinta karalyste.
- Nors Mindaugas atsimetė nuo krikščionybės ir buvo nužudytas, jo įkurta Lietuvos valstybė buvo patvari ir pajėgė atremti išorės pavojus. Valstybės įkūrimas skatino vieningos lietuvių tautos susidarymą.

3. LDK valdant Jogailai ir Vytautui

- Dinastiniai nesutarimai, skirtingi požiūriai į karą su Kryžiuočių ordinu sukėlė Jogailos ir Kęstučio konfliktą.
- Jį laimėjęs Jogaila nusprendė priimti krikštą iš Lenkijos. 1387 m. pasirašius Krėvos sutartį, Jogaila Krokovoje buvo pakrikštytas ir karūnuotas Lenkijos karaliumi. LDK ir Lenkijos karalystės sostai atiteko vienam asmeniui – sudaryta personalinė unija.
- Krėvos sutartis sudarė sąlygas abiem valstybėms suartėti, leido suvienyti LDK ir Lenkijos karines jėgas prieš Kryžiuočių ordiną.
- 1387 m. pradžioje Jogailai atvykus į Lietuvą, surengtas krašto (be Žemaitijos) krikštijimas. Šaliai tapus katalikiška, Ordinas neteko Vakarų Europos valstybių paramos ir moralinio pagrindo kariuoti su lietuviais. Drauge su katalikybe Lietuvoje ėmė plisti krikščioniškoji Vakarų Europos kultūra.
- Vytauto, vadinamo Didžiuoju, valdymo laikais Lietuva pasiekė savo galybės viršūnę.
- Nebegrėdė kryžiuočių pavojus. Iškovotas Lietuvos savarankiškumas ir tarptautinis pripažinimas. Tik nesutarimai su Lenkija ir sūnų neturinčio Vytauto mirtis neleido Lietuvai tapti karalyste.

2. Gediminaičių Lietuva

- XIII a. pab. LDK pradėjo valdyti Gediminaičių dinastija. Ji pavadinta kunigaikščio Gedimino – vieno iš garsiausių Lietuvos valdovų – vardu.
- Gediminaičių valdymo laikais LDK sostas tapo paveldimas. Didysis kunigaikštis laikytas visų valstybės žemių savininku, o pati LDK – Gediminaičių dinastijos nuosavybe.
- Svarbiausia Gediminaičių dinastijos užduotis buvo atsilaikyti prieš Kryžiuočių ordino grėsmę. Nuožmiausių kovų arena tapo prie Nemuno upės kryžiuočių ir lietuvių pastatytos pilys.
- Tuo metu, kai prie LDK vakarinių sienų vyko nuolatinė kova dėl išlikimo, rytuose atsivėrė didelės ekspansijos galimybės. Sparčiausiai į rytus LDK plėtėsi Algirdo valdymo laikais.
- Rusios žemių prijungimas prie LDK sustiprino jos ekonominę ir karinę galią. Šalis tapo didžiausia ir galinga Rytų Europos valstybe.
- Tolerantiška, daugiatautė ir įvairių tikėjimų LDK buvo to meto Europos valstybių fenomenas.
- Dėl nuolatinio karo su kryžiuočiais beveik visa LDK ekonomika ir išteklių buvo pajungti karybai. Tad lėtai klostėsi prekyba, nesusiformavo stipresnių miestų ir amatų, didžiulis atsilikimas nuo Vakarų kultūros.

4. LDK personalinių unijų su Lenkija laikais

- Po įpėdinio nepalikusio Vytauto mirties LDK kilo kunigaikščių kovos.
- 1447 m. Kazimierą Jogailaitį išrinkus Lenkijos karaliumi, Lietuvą ir Lenkiją vėl sujungė personalinė unija – tas pats Gediminaičių-Jogailaičių dinastijos valdovas.
- Ši tradicija su retomis išimtimis tęsėsi iki paskutinio Jogailaičio LDK soste Žygimanto Augusto mirties. Iš pradžių dinastijos atstovą didžiuoju kunigaikščiu skelbdavo LDK didikai, paskui Lenkijos karaliumi patvirtindavo lenkai.
- XV a. pab.–XVI a. pradž. Jogailaičiai vienu metu valdė net keturias didžiules valstybes: Lietuvą, Lenkiją, Veňgriją ir Čėkiją.
- Po Vytauto mirties vis daugiau įtakos valstybės valdyme įgijo LDK didikai bei iš jų sudaryta Ponų taryba.
- Lenkijos pavyzdžiu XV a. II pusėje baigtas formuoti LDK valdymo aparatas.
- Pagrindine valstybės gynybos jėga tapo bajorų pašauktinių kariuomenė.
- 1529 m. patvirtinus I Lietuvos Statutą, LDK sukurta sava rašytinė teisė. 1566 ir 1588 m. pasirodė papildyti ir patobulinti Statuto leidimai.
- Sustiprėjusi Maskvos valstybė tapo didžiausiu pavojumi ir grėsmė LDK valstybingumui.

5. Luominės visuomenės susidarymas LDK

- LDK gyventojai priklausė įvairioms tautinėms ir religinėms grupėms. Valstybės branduolio žemėse susitelkę lietuviai sudarė trečdalį, rytų ir pietryčių teritorijoje įsikūrę stačiatikiai gudai – pusę visų gyventojų.
- Krikščioniškosios LDK valdovai išsaugojo pagoniškąją tolerancijos tradiciją. Šalyje taikiai sugyveno skirtingų tautybių, religijų ir kultūrų žmonės.
- Luomų formavimasis prasidėjo 1387 m., kai Jogaila Lietuvos krikšto proga paskelbė privilegijų.
- Itin daug teisių turintis bajorų luomas viešpatavo valstybiniame, kultūriniame ir ekonominiame Lietuvos gyvenime.
- Kitą privilegijuotą visuomenės sluoksnį sudarė dvasininkai.
- Atskirą luomą sudarė savivaldos – Magdeburgo – teisę gavusių miestų gyventojai.
- Gausiausia visuomenės grupė buvo valstiečiai. Jie neturėjo teisių ir privilegijų, tik prievoles. Tuo metu, kai Europoje baudžiava nyko, LDK prasidėjo valstiečių įbaudžiavinimas.
- XV–XVI a. LDK susiklostė luominė visuomenė.

6. Kultūros ir ūkio pokyčiai priėmus krikščionybę

- XV a. pamažu vyko Lietuvos krikščioninimas, stiprėjo Katalikų bažnyčia, nyko pagoniška pasaulėžiūra.
- Priėmus krikštą, Lietuvoje įsitvirtino ir rašto kultūra. Ji plito per Bažnyčią, valdovo ir vietos valdžios aparatą, savi-valdos teises turinčių miestų raštines, teismus.
- Krikštas sudarė palankias sąlygas Vakarų idėjoms, meno stiliams, gyvenimo būdai ir madoms plisti Lietuvoje. Pir-masis LDK architektūros ir dailės stilius – gotika. Nuo XVI a. pradž. LDK ėmė plisti renesanso stilius.
- 1557 m. pradėta Valakų reforma galutinai užbaigė valstiečių įbaudžiavinimą. Valakų reformos sukurta žemėvaldos sistema gyvavo iki pat baudžiavos panaikinimo XIX a. vid.
- Lietuvai ėmus prekiauti su Vakarų Europa ir sparčiai gausė-jant gyventojų valstybėje, augo miestai bei miesteliai. Bet, palyginti su Vakarų Europa, LDK turėjo nedaug miestų, jų gyventojai sudarė negausų visuomenės sluoksnį.
- Per labai trumpą laiką XV–XVI a. LDK perėmė Vakarų Europos šalių kultūrą. Lietuva tapo krikščioniškosios Va-karų civilizacijos dalimi.

Tema	Asmenybės	Sąvokos	Datos	
1. Lietuvos valstybės įkūrimas	Herkus Mantas, Mindaugas	Didysis prūsų sukilimas, kalavijuočiai, kieminėjimas, koalicija, Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė (LDK), magistras, žemių konfederacija	1009 m.	Lietuvos vardo paminėjimas rašytiniuose šaltiniuose
			1236 m.	Saulės mūšis
			1240 m.	Lietuvos valstybės įkūrimas
			1251 m.	Mindaugo krikštas
			1253 m.	Mindaugas karūnuojamas Lietuvos karaliumi
			1260 m.	Durbės mūšis
2. Gediminaičių Lietuva	Algirdas, Gediminas, Kęstutis	diarchija, Gediminaičiai, „gerieji žmonės“ (bajorai), rusėnai (gudai), kaimynai, laukininkai, šeimynykščiai, tolerancija	1323 m.	pirmą kartą Gedimino laiškuose minimas Vilnius
			1362 m.	kryžiuočiai užima Kauno pilį
			1362 m.	Mėlynųjų Vandenių mūšis
			1368 ir 1370 m.	Algirdo žygiai į Maskvą
			1385 m.	Krėvos sutartis
3. LDK valdant Jogailai ir Vytautui	Jogaila, Vytautas	Jogailaičių dinastija, Lietuvos Metrika, Magdeburgo teisė, personalinė unija, Žalgirio (Griunvaldo, Tanenbergo) mūšis	1387 m.	Lietuvos krikštas
			1399 m.	Vorsklos mūšis
			1410 m.	Žalgirio mūšis
			1417 m.	Žemaitijos krikštas
			1422 m.	Melno taika
			1435 m.	Pabaisko mūšis
			1514 m.	Oršos mūšis
4. LDK personalinių unijų su Lenkija laikais	Kazimieras Jogailaitis, Konstantinas Ostrogiškis	kaštelionas, Lietuvos Statutas, pašauktinių kariuomenė, Ponų taryba, Seimas, vaivada, vaivadija	1529 m.	I Lietuvos Statutas
			1566 m.	II Lietuvos Statutas
			1588 m.	III Lietuvos Statutas
			XVI a. pradž.	susiformuoja lietuviškai, gudiškai ir lenkiškai kalbanti bajorų politinė tauta
5. Luominės visuomenės susidarymas LDK	Ben Solomonas Eljahu	didikai, Gaonas, jidiš, kahalas, karaimai, lietuvininkai, litvakai, Mažoji Lietuva, politinė tauta	XV–XVI a.	LDK susiklosto luominė visuomenė
			1557 m.	LDK pradedama Valakų reforma
			XIV a. II pusė–XVI a. pab.	LDK klesti gotikos stilius
6. Kultūros ir ūkio pokyčiai priėmus krikščionybę	Pranciškus Skoryna	brolija, činšas, gatvinis kaimas, jurisdika, vaitas, Valakų reforma	XVI a. pradž.–XVII a. vid.	Renesansas Lietuvoje

9.1 Abiejų Tautų Respublikos įkūrimas ir valdymas

1 Abiejų Tautų Respublikos valdovo Žygimanto Augusto bronzinis medalis. XVI a. vid.

2 Stepono Batoro vadovaujama ATR kariuomenė atsiima maskvėnų užgrobtą Polocko miestą. 1579 m.

3 Lietuvių delegacijos Liublino vadovo Jono Chodkevičiaus baigiamasis kreipimasis į Žygimantą Augustą. 1569 m. birželio 28 d.

Negalima apsaityti, kaip tat mums yra sunku! Juk mes, kaip geri tėvynės sūnūs, turime rūpintis jos gerove, tad ir jo didenybė karalius, ir visi tamstos galite paliudyti, jog kiek galėdami gynėme savo tėvynę, kurią ligi šiolei išlaikėme sveiką savo krauju ir gyvybe. Jei dabar nebeįstengiamė iki galo jos apginti, tai dėl to, kad teko nusileisti kliūtims, likimui ir laiko aplinkybėms. Nebeturėdami į ką kreiptis pagalbos, tik į Dievą ir į savo valdovą, mūsų teisių gynėją, stovime prieš jo didenybę karalių savo noru čion atvykę ir prašome baigti taip, kad nei mums, nei mūsų palikuonims tatai nevirstų vergija ir gėda. Mums ir jiems būtų labai skaudu, ilgainiui pasirodžius, kad į tą dalyką jie turės žiūrėti ne meilės, o tik skausmo akimis, arba mus kaltinti nemačius savo pavergimo.

Pagal E. Gudavičiaus kn. Lietuvos europėjimo keliais, Vilnius, 2002, p. 278.

Livonijos karas

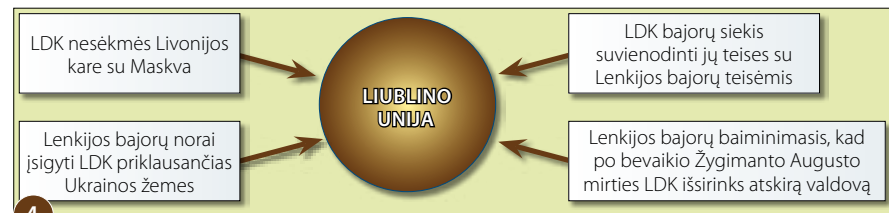
Gausėjant žemės ūkio produkcijos eksportui į Vakarų Europą, didėjo LDK prekybos apimtys, tačiau šalis neturėjo išėjimo į Baltijos jūrą. Vienas iš svarbiausių prekybos centrų – Rygės uostas – priklausė nusilpusiai Livonijai. Ją užimti norėjo ir LDK, ir Baltijos jūros regione siekianti įsitvirtinti Maskvės kunigaikštystė.

1557 m. Pėsvalio sutartimi Lietuvą tapo Livonijos globėja, sudaryta šalių karinė sąjunga. Šis įvykis suteikė dingstį Maskvai pradėti su LDK **Livonijos karą**, kuris truko ketvirtį amžiaus. Jau karo pradžioje caro Ivano IV Rūsčiojo kariuomenė sutriuškino Livonijos ordino dalinius ir užėmė didelę šalies dalį. Ordinas pasidavė LDK valdovui Žygimantui Augustui. Livonija buvo prijungta prie Lietuvos. Permainingame kare nusverdavo tai viena, tai kita pusė. Maskvės kariuomenė užėmė vieną iš svarbiausių LDK miestų – Pölocką. 1564 m. didysis etmonas **Mikalojus Radvila Rudasis** prie Ulos upės nugalėjo beveik dešimt kartų didesnę priešų armiją.

Milžiniškų jėgų ir išteklių reikalaujantis karas dėl Livonijos išsekino Lietuvą ir vertė ieškoti Lėnkijos paramos. Stiprinti sąjungą buvo suinteresuota ir Lėnkija. Jos didikai baiminosi, kad, mirus bevaikiam valdovui Žygimantui Augustui, Lietuvą išsirinks atskirą valdovą. Bendroje valstybėje jie tikėjosi įsigyti žemių ir tarnybų, kurias iki tol draudė Lietuvos Statutas. Be to, Lėnkijos bajorus viliojo galimybė prisijungti LDK pietines žemes, viltis įsitvirtinti Livonijoje.

Liublino unija

Derybos dėl unijos buvo ilgos ir sunkios. Lenkų bajorai siekė besąlygiškai Lietuvą prijungti prie Lenkijos. M. Radvilos Rudojo vadovaujami LDK didikai baiminosi, kad šalis praras valstybingumą, norėjo sudaryti lygiateisę sąjungą. Supratę, jog

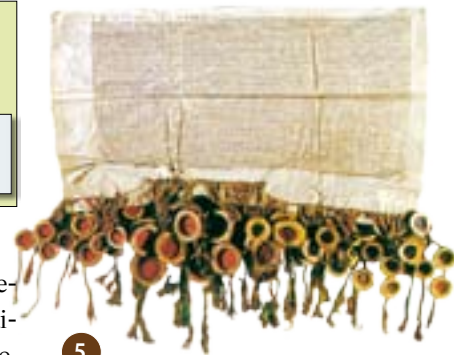

4 Liublino unijos sudarymo priežastys.

lietuviams unija reikalingesnė, lenkai ėmė spausti LDK didikus. Tada Lietuvos delegacija nutraukė derybas. Žygimantas Augustas palaikė lenkų ponus. Sulaužęs didžiojo kunigaikščio priesaiką jis net trečdalį LDK žemių, įskaitant Kijevą ir Voluinę, atidavė Lenkijai. Tai buvo didžiausias teritorijos praradimas to meto Lietuvos valstybės istorijoje. LDK didikai suprato, kad kariauti dviem frontais – ir su Maskva, ir su Lenkija – yra neįmanoma, todėl buvo priversti atnaujinti derybas. Žemaitijos seniūno **Jono Chodkevičiaus** vadovaujama delegacija sugebėjo apginti dalį LDK didikų reikalavimų. 1569 m. sudaryta **Liublino unijos** sutartis. Ja sukurta jungtinė Lenkijos ir Lietuvos valstybė – **Abiejų Tautų Respublika (ATR)**.

Liublino unija apribojo LDK valstybingumą, tačiau jo nepanaikino. Išliko valstybės pavadinimas, herbas, teritorijos atskirumo samprata ir sienos, pilietybė. Lietuviai toliau gyveno pagal LDK įstatymus, turėjo savo teismus, kariuomenę bei valstybės pareigūnus. Mokesčiai buvo renkami į atskirą LDK iždą. Nors unijos sutartyje numatyta įvesti vienodus pinigus, liko lietuviški. Užsienio politikoje Lenkijos ir LDK interesai skyrėsi. Lenkija vykdė užsienio politiką su Europos vakaruose ir pietuose esančiomis valstybėmis, o LDK – su šiaurės ir rytų kaimynėmis.

Net bendrame Seime dauguma nutarimų buvo priimami atskirai Lenkijai ir Lietuvai. Lietuvos diplomatai pasiekė, kad LDK kanclerio žinioje būtų išlaikytas didysis antspaudas, be kurio negaliojo Lenkijos karaliaus sprendimai Lietuvoje. Abiejų Tautų Respublikos valdovas 1588 m. patvirtino III Lietuvos Statutą. Jis panaikino Liublino unijos nuostatas, kurios silpnino LDK valstybingumą: pavyzdžiui, teisę lenkams LDK įsigyti valdų ir eiti aukštas pareigas, paliko galioti atskirą Lietuvos teisę, įstatymus ir teismus. III Lietuvos Statutas, vienas iš tobuliausių to meto Europos įstatymų rinkinių, Lietuvoje galiojo net iki 1840 metų.

5 1569 m. liepos 1 d. Liublino unijos aktas, patvirtintas Lenkijos ir LDK bajorų antspaudais.

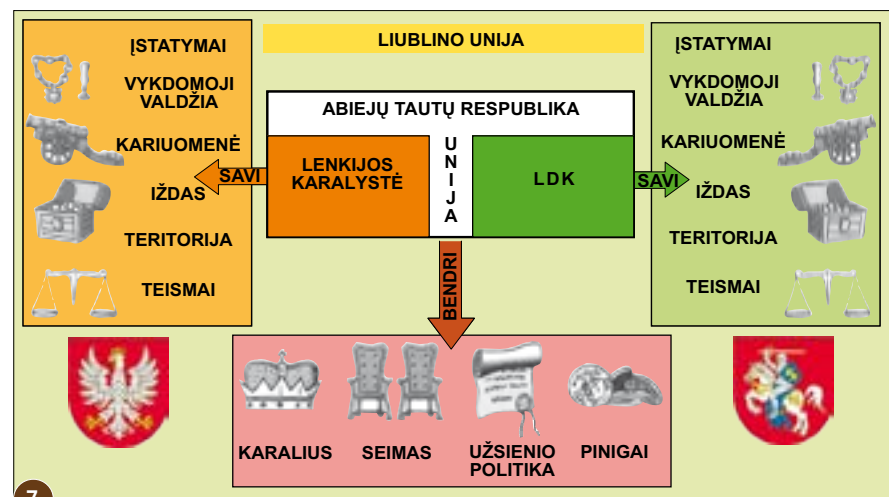
6 1569 m. Liublino unijos akto ištrauka

2. Kad Lėnkijos karalystė ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė yra jau vienas neišskiriamas vienalytis kūnas, taip pat viena bendra neišskiriama valstybė, kuri iš dviejų valstybių ir tautų susidarė ir susijungė į vieną tautą (visuomenę).

3. O kad tom dviem tautoms višiem laikams įsakinėtų viena galva, vienas valdovas ir vienas bendras karalius, kuris bus renkamas bendrais lenkų ir lietuvių balsais ir rinkimus atliekant Lenkijoje, o paskui patepimą Lenkijos karaliumi ir vainikavimą darant Krokuvoje. Tų rinkimų pagal Aleksandro privilegiją kurios nors šalies neatvykimas negali sukliudyti, nes iš pareigos turi būti šaukiami Lenkijos karūnos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tarėjai ir visi luomai.

4. Lietuvos didžiojo kunigaikščio išrinkimas ir jo apšaukimas, kuris anksčiau buvo vykdomas Lietuvoje, privalo būti panaikintas taip, kad ateityje neliktų jokio ženklo ar panašumo, kuris rodytų ar reikštų Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio kėlimą, arba inauguraciją. O kadangi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos titulas ir urėdijos pasilieka, tad renkant ir vainikuojant jis turi būti kartu apšauktas ir Lenkijos karaliumi, o tuo pačiu ir Lietuvos, Rusiės, Prūsijos, Mozūrijos, Žemaitijos, Voluinės, Palėnkės ir Livonijos didžioju kunigaikščiu.

Lietuvos TSR istorijos šaltiniai, t. 1, Vilnius, 1955, p. 232–233.

7 Abiejų Tautų Respublikos struktūra pagal Liublino unijos sąlygas.

9.1 Abiejų Tautų Respublikos įkūrimas ir valdymas

8 Abiejų Tautų Respublikos herbo bronzinis kartušas. XVII a. pradž. Trūksta vidurinio skydo su to meto ATR valdovo Zigmanto Vazos herbu.

9 Prancūzų karininko pastabos apie ATR karalių rinkimus. 1632 m.

Kai tik karalius Zigmantas Vaza baigė gyvenimą, Gniezno arkivyskupas sušaukė senatorius į Varsūvą. Tie suvažiuoja ir tariai dėl naujo karaliaus rinkimo vietos ir laiko. Paskui grįžta į vaivadijų ir žemių seimelius, ten su broliais bajorais perkrauti kandidatus privalumus ir rašo nutarimus. Visa tai turi būti priimta vienbalsiai, vienas žodis „neleidžiu“ viską sugriauna. Paskirtą dieną visi susirenka Varsūvoje, vietoje, vadinamoje Volia. Ten apkasa keturkampį grioviu, kad arkliai negalėtų įeiti į tą vietą. Vidury to apkasto lauko pastato dvi didžiules palapines, vieną senatui, kitą žemių pasiuntiniams. Patikrinę seimelių rinkimų nutarimus pasiuntiniai ir senatas kasdien tariai, ką pasirinkti kandidatu ir užsitikrinti laisves ir savo privilegijas. Renkant jo didenybę karalių Vladislovą Vazą, tie pasitarimai truko dvi savaites, o raitų bajorų buvo daugiau kaip 80 tūkst. Kiekvienas senatorius ir didesnis ponas atsi-vedė savo kariuomenę.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kasdienis gyvenimas, Vilnius, 2001, p. 84.

10 1733 m. ATR valdovo Augusto III rinkimai: A) – Senato pastogė; B) – bajorijos laukas. XVIII a. dailininko paveikslas.

Po Liublino unijos ATR tapo viena iš didžiausių Europos valstybių. Joje gyveno apie 7,5 mln. žmonių. Buvo sukurta naujo tipo federacinė valstybė, oficialiai skiriama į Karūną (Lenkiją) ir LDK. Unija sustiprino LDK ir Lenkiją, padėjo priešintis Maskvai. 1580 m. ATR valdovas vengrų kunigaikštis **Steponas Batoras** sėkmingai užbaigė Livonijos karą. 1582 m. sudaryta taikos sutartis privertė Maskvą atsisakyti užimtų teritorijų.

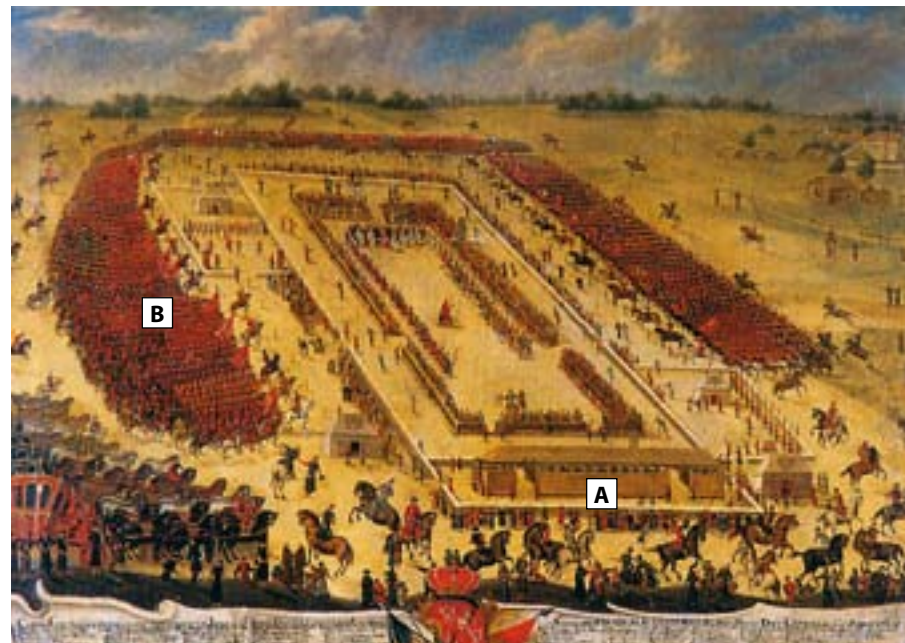
LDK politinės tautos polonizacija

Lenkų kalba į LDK skverbėsi per valdovo ir didikų dvarus, per lenkų dvasininkus bei protestantų intelektualus, kurie patraukė į Lietuvą, XVII a. ji įsitvirtino viešajame gyvenime. Gudų kalba pamažu užleido vietą lenkų kalbai viešose raštinėse. Iš pradžių ji nedarė didelės įtakos LDK politinės bajorų tautos savimonei. Ypač po Liublino unijos LDK ir Lenkijos bajorai susigyveno. Lietuviai pradėjo jausti turį bendrą su lenkais politiką, kultūrą. Vis didesnė Lietuvos bajorų dalis pasidavė **polonizacijai**. Ją skatino bendros bajorų privilegijos, bendri seimai, valstybinė lenkų kalba, bajorų giminystė ir mišrios santuokos. Bajoriškoji lietuvių tauta ėmė prarasti atskiros politinės tautos savimonę. Plito nuostata, kad tėvynė yra ne Lietuva, o Abiejų Tautų Respublika. Lenkų kalba ir kultūra kreipė LDK bajorų tautą prie lenkiškai kalbančios Respublikos bajorų tautos, su kuria tapatinosi savo vardą jai davusi politinė Lenkijos bajorų tauta – lenkai.

ATR abiejų politinių tautų susiliejimasis liko neužbaigtas. Iki pat XX a. išliko bajorų įsisaugojimas skirtumas tarp lenko ir lenkiškai kalbančio, bet lietuviu – LDK piliečiu – save laikančio asmens.

Abiejų Tautų Respublikos valdovas

Aukščiausioji vykdomoji valdžia ATR priklausė karaliui. Kitose to meto valstybėse karaliaus valdžia buvo paveldima, o Abiejų Tautų Respublikoje karalių **Elėkciniam seime** bendrai rinko lenkų ir lietuvių bajorai. 1572 m. mirus paskutiniam Jogailaičiui Žygimantui Augustui, pirmuoju **tarpvaldžiu** nuspręsta, kad

Respublikos valdovu galės tapti bet kuris vietos ar užsienio šalies kilmingasis. Lenkai Seime sudarė daugumą, todėl dabar jau lenkų išsirinktą valdovą su tam tikromis išlygomis išsirinkdavo ir lietuviai.

Karaliaus rinkimai vyko Volios lauke greta Varsūvos. Teisę dalyvauti juose turėjo visi Respublikos bajorai. Tačiau atvykdavo tik turtingesni ir išrinkti į Seimą, dažniausiai 10–15 tūkst. žmonių. Naująjį valdovą pagal tradiciją karūnuodavo Krokuvoje Vavelio katedroje Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Atskirės didžiojo kunigaikščio vainikavimo ceremonijos LDK neliko. Valdovas Vilniuje nuolat negyveno.

Pirmajame Elekciniam seime 1573 m. valdovu išrinktas **Henrikas Valua** iš Prancūzijos karališkosios giminės. Seimą jis patraukė tuo, kad sutiko su visomis rinkėjų sąlygomis. Bajorai su H. Valua sudarė karaliaus valdžią ribojančią sutartį, vadinamą **Heñriko artikulais**. Ja valdovas įsipareigojo nesiekti paveldimos valdžios, nepažeidinėti bajorų teisių, kas dvejus metus šaukti Seimą. Tik jam pritarus, galėjo skelbti karą ar taiką, skirti mokesčius, rinkti kariuomenę. Kitą dokumentą – **Pacta conventa** – sudarė asmeniniai, daugiausia finansiniai ir kariniai, H. Valua įsipareigojimai Respublikai. Valdovui sulaužius sutartį, bajorai pasiliko teisę sukilti. Nuo to laiko kiekvienas išrinktas karalius turėjo prisiekti, kad laikysis Henriko artikulų ir konkrečiam valdovui sudarytų **Pacta conventa**.

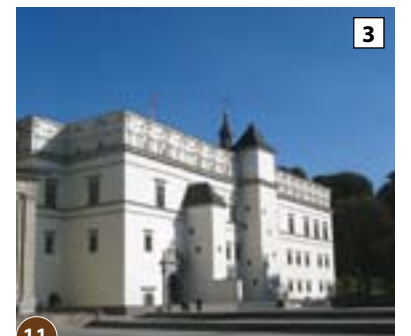
Karaliaus valdžia Respublikoje buvo silpna. Jis karaliavo, bet nevaldė. Iš jo buvo atimti visi realios valdžios svertai. Palikta tik teisė vadovauti užsienio politikai ir krašto finansams, tačiau ir šiuos svarbius įgaliojimus kontroliavo Seimas. Valdovas tapo priklausomas nuo bajorų valios.

Bajorų demokratija

Aukščiausioji įstatymų leidžiamoji valdžia – Abiejų Tautų Respublikos seimas – rinkosi Varsūvoje. Jį sudarė du rūmai. Senate posėdžiavo įtakingiausi šalių didikai: aukščiausi Lenkijos ir LDK pareigūnai, Katalikų bažnyčios hierarchai. Atstovų rūmuose rinkosi **paviėtų seimeliuose** išrinkti bajorų atstovai. LDK atstovai sudarė trečdalį Seimo narių. Ponų taryba įsiliejo į Senatą. Miestiečiai, valstiečiai ir dvasininkai neturėjo teisės dalyvauti Seime.

12 Žygimanto Augusto laikų ATR seimas. 1578 m. graviūra. Bajorijos atstovai vaizduojami stovintys, senatoriai sėdintys.

11 ATR valdovo rezidencijos: 1) – Vavelio pilsis Krokuvoje; 2) – Karalių rūmai Varsūvoje (1596 m. Zigmantas Vaza ATR sostinę perkėlė iš Krokuvos į Varsūvą); 3) – atstatyti Valdovų rūmai Vilniuje.

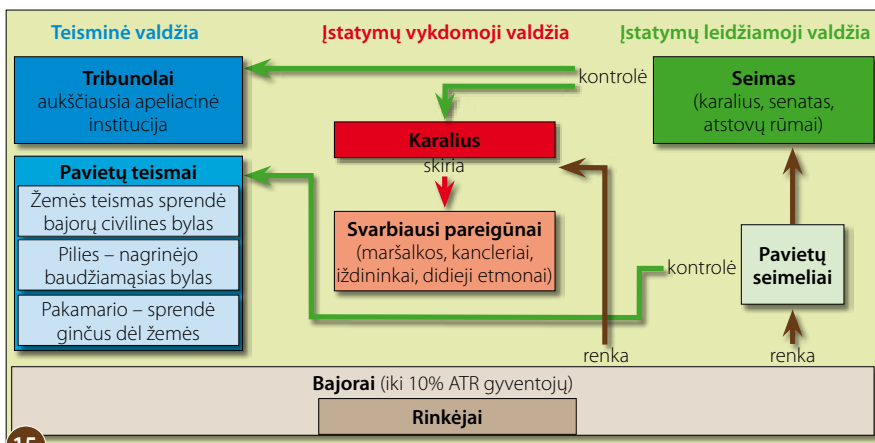

13 Abiejų Tautų Respublikos trijų dalių Seimas.

9.1 Abiejų Tautų Respublikos įkūrimas ir valdymas

14 „Bajoro Vladislovo Sicinskio pragaro kančios“. XIX a. knygos iliustracija. Remiamas galingo užtarėjo J. Radvilos jis pasinaudojo liberum veto teise, nutraukė Respublikos seimo darbą. Tai sutrukdė Respublikai pasirengti karui su Rusija. V. Sicinskis tapo literatūrinių kūrinių personažu, legendų neigiamu herojumi Čičinsku.

15 Bajorų demokratija Abiejų Tautų Respublikoje. XVI a. II pusė.

Seime įstatymai turėjo būti priimami vienbalsiai, o ne balsų dauguma. Galiojo **liberum veto** teisė. Tačiau ja pasinaudoti galėjo tik turintieji galingą užtarėją. Eiliniai seimai vyko kas dveji metai, neeiliniai – dažniausiai šaukiami karo atveju kelioms savaitėms. Svarbiems reikalams tvarkyti valdovas šaukdavo atskirus LDK atstovų **Vyriausiųjų bajorų suvažiavimus**. Jie vyko beveik šimtmetį ir palaikė LDK valstybingumą Abiejų Tautų Respublikoje. Tik 1673 m. LDK bajorai išsikovojo teisę kas trečią Seimą šaukti LDK teritorijoje. Jis vykdavo Gardino mieste.

Svarbiausia bajorų valstybinio organizavimo, jų savivaldos institucija buvo pavietų seimeliai. Seimelyje pavieto bajorai aptardavo valstybės ir vietos bajorų reikalus, mokė savo atstovus, seimelio deputatus Seime, ką ir kaip turi tarti, už ką ir kaip balsuoti. Šie parveždavo seimų nutarimus, kurie įsigaliodavo patvirtinti seimelių. Bajorai turėjo teisę nepritari Seimo sprendimams ir jų nevykdyti. Seimo priimti įstatymai, ypač dėl mokesčių, dažnai būdavo atmetami.

Didelė seimelių galia trukdė valdyti valstybę. Pamažu jie tapo svarbesni nei seimai. Tai silpnino valstybę ir didino bajorų laisves. Tik bajorai turėjo pilietines teises ir galėjo dalyvauti šalies valdyme: leisti įstatymus, tvarkyti valstybės reikalus, rinkti karalių. Bajorų luomo vyravimas valstybės valdyme vadinamas **bajorų demokrātija**.

Tai išskirtinis reiškinys to meto Europoje, kurioje sparčiai stiprėjo absoliutizmas. O bajorų įsigalėjimas valstybėje, karaliaus valdžios, kitų luomų teisių nepaisymas skatino decentralizaciją ir valstybės silpnėjimą.

16 Bažnyčioje susirinkęs pavieto seimelis. XVIII a. piešinys.

?

1. Paaiškink, kodėl LDK didikai priešinosi Liublino unijos sudarymui. Kokiomis priemonėmis karaliui pavyko juos priversti paklusti?
2. Įvardyk Liublino unijos priežastis 4. Kurie jos rezultatai buvo naudingesni LDK, Lenkijai, kurie – abiem valstybėms (tekstas, 2, 6, 7)?
3. Apibūdink ATR struktūrą pagal Liublino unijos sąlygas 7. Kas LDK valdyme pasikeitė lyginant su personalinių unijų laikais?
4. Dėl ko karaliaus valdžia ATR buvo silpna (tekstas, 9, 10)?
5. Pasidomėk dabartinio Lietuvos Respublikos seimo struktūra, veikla, galiomis, rinkimais. Kokių panašumų ir skirtumų su ATR seimais 12, 13 pastebėjai?
6. Remkis 15 ir paaiškink bajoriškosios demokratijos veikimo ATR schemą. Įvardyk teigiamas ir neigiamas tokios santvarkos puses.
7. Susiskirstykite į grupes ir įvertinkite Liublino unijos reikšmę LDK. Padiskutuokite, ar tai buvo teigiamas ar neigiamas Lietuvos istorijos įvykis.